

5. Потапов І. Ф. Здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: практика ЄСПЛ та Верховного Суду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2025. Вип. 87. С. 118–124.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-8>

ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ ЯК ПРОСТІР РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Грекул-Ковалик Тетяна Анатоліївна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та прав людини
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Остап'юк Марія Василівна

*кандидат юридичних наук,
суддя Яремчанського міського суду Івано-Франківської області
м. Яремче, Україна*

Масове внутрішнє переміщення, що особливо посилилося після повномасштабного вторгнення 2022 р., стало не лише гуманітарним, а й довгостроковим соціально-економічним викликом. Станом на початок 2026 р. в Україні обліковується понад 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), що зумовлює необхідність переходу від окремих кризових рішень до системної державної політики, а першочергове місце у цьому процесі відводиться приймаючим громадам.

У березні 2026 р. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України оприлюднило для громадського обговорення проєкт Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2030 року [7]. Аналіз проєкту вказує на те, що її мета полягає у забезпеченні комплексної, своєчасної та достатньої підтримки кожної людини, яка зазнала або може зазнати внутрішнього переміщення, відновленні самостійності людини, реалізації її конституційних прав і свобод без дискримінації, а також підтримці відповідно до індивідуальних потреб. В основу одного з ключових напрямів проєкту Стратегії закладено перехід від короткострокового реагування до системної адаптації та сталої інтеграції ВПО в соціально-економічне життя

приймаючих громад через доступ до житла, праці, освіти, соціальних і психосоціальних послуг, а також участь самих ВПО у прийнятті рішень місцевого значення.

Особливе значення у цьому контексті має право на житло як основа стабільності та безпеки, а державна політика має бути спрямована на створення сталих житлових рішень. 10 червня 2025 р. стартувала робота над Державною стратегією житлової політики, в основу якої закладено нову модель житлової політики в Україні [2]. Розробка цієї Стратегії передбачена Законом України «Про основні засади житлової політики», який встановлює правові, економічні, соціальні та організаційні засади житлової політики, спрямованої на реалізацію права людини на житло, забезпечення сталого й ефективного використання житлового фонду України та набрав чинності 15 лютого 2026 р. [9].

У зв'язку з такими позитивними кроками у сфері житлової політики в Україні з лютого 2026 р. стартувала житлова програма для ВПО, яка передбачає надання житлового ваучера на суму 2 млн гривень [6]. Йдеться про новий компонент програми «єВідновлення», що дає можливість використати ці кошти для придбання житла, інвестування в його будівництво або сплати першого внеску чи частини іпотеки. На першому етапі програма поширюється виключно на ВПО з тимчасово окупованих територій, які мають статус учасника бойових дій, а також на осіб з інвалідністю внаслідок війни. Якщо взяти до уваги регіональний вимір, то у Чернівецькій області, де проживає понад 73 тис. ВПО (близько 8,3 % населення регіону) станом на середину квітня вже подали 376 заявок на отримання ваучера, з них 239 погодили, 33 людям відмовили і ще на етапі опрацювання 107 [1; 10].

Окрім загальнодержавних програм, показові також регіональні практики. Регіональна програма компенсації частини процентної ставки за іпотечними кредитами окремих категорій громадян у Чернівецькій області на 2023–2025 рр., затверджена Розпорядженням Чернівецької обласної державної (військової) адміністрації 23 серпня 2023 р. надає можливість компенсації частини процентної ставки у розмірі 3 % річних (замість 7 %) за іпотечними кредитами для ВПО, які зареєстровані на території Чернівецької області й оформили доступну іпотеку для придбання житла у рамках державної програми «Оселя [3, с. 34; 8]. Також наприкінці жовтня 2024 р. у Чернівцях розпочали зводити багатопверхові житлові будинки для ВПО у межах проекту «Підтримка ЄС у забезпеченні житлом внутрішньо переміщених осіб у Чернівцях». Однак вже через рік будівництво призупинили, а Чернівецька міська рада розірвала договір через невиконання його умов з підрядником та продовжує шукати нового [11].

Не менш важливим вбачаємо й право на працю та економічну самостійність. Свобода людини неможлива без можливості самостійно забезпечувати себе та свою родину. Тому адаптація ВПО у приймаючих громадах має включати доступ до працевлаштування, професійного навчання, перекваліфікації, підтвердження кваліфікацій та підтримки підприємницької діяльності.

Невід'ємною складовою правової безпеки є й доступ до освіти [4]. Освітня інтеграція сприяє не лише навчанню, а й подоланню соціальної ізоляції, відновленню психологічної стабільності та формуванню відчуття приналежності до нової громади. Психосоціальна підтримка для реалізації прав і свобод ВПО також важлива. Втрата дому, вимушене переміщення, розрив соціальних зв'язків і постійне відчуття небезпеки мають серйозний вплив на психологічний стан людини. Без доступної та якісної психологічної допомоги людина втрачає здатність до навчання, праці та активної участі у житті громади. Саме тому розвиток таких послуг на місцевому рівні чи не вагоміший, аніж матеріальна підтримка. Наприклад, у Чернівцях такі послуги надаються у Центрі допомоги врятованим та Службі «Центр підтримки внутрішньо переміщених осіб» Чернівецького міського центру соціальних служб.

Забезпечення безпеки ВПО у приймаючих громадах передбачає створення умов для соціальної згуртованості та недопущення дискримінації, а підтримка культурного різноманіття, громадських ініціатив та участі ВПО у прийнятті рішень сприяє відновленню довіри, формуванню почуття належності та зміцненню спільнот. Особливо важливим у цьому контексті вбачаємо залучення ВПО до процесів ухвалення рішень через дорадчі механізми, зокрема Ради ВПО, які повинні бути ефективним інструментом представництва інтересів переселенців на місцевому рівні. Однак реальні цифри вказують на локальні проблеми. Так, Представниця Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Чернівецькій області Ірина Ісепенко під час розширеного засідання Експертної ради, яке відбулося 15 квітня 2026 р., зацентрувала увагу та тому, що на території буковинського краю інституційно створено 38 рад з питань ВПО, однак лише 16 з них були повноцінно залучені до розробки місцевих програм, тоді як майже половина фактично не брали участі [5]. Разом з тим, у територіальних громадах Чернівецької області впроваджується 35 програм підтримки, що охоплюють 67,3 % від їх загальної кількості, проте лише у 9 випадках ВПО брали участь у процесі їх розробки. Водночас незважаючи на наявність обласної програми підтримки, найбільш ресурсозатратні напрями й надалі залишаються одними з найскладніших для реалізації. Саме тому реалізація прав ВПО неможлива без належної підтримки

самих приймаючих громад, разом з тим, держава повинна забезпечувати фінансове вирівнювання через механізми міжбюджетних трансфертів, інвестиційні програми та підтримку інституційної спроможності громад.

Отже, забезпечення прав, свобод і безпеки ВПО у приймаючих громадах повинно розглядатися як один із ключових напрямів сучасної державної політики, а локальний рівень має бути визначальним для практичної реалізації конституційних гарантій, адже безпека людини починається не лише із захисту державних кордонів, а й з можливості мати житло, доступ до соціальних послуг, праці, освіти та відчуття приналежності до громади.

Література:

1. Бобель А. «Місце критично не вистачає»: яка ситуація з житлом для вимушених переселенців на Буковині. *Суспільне Чернівці*. 2026. 14 квітня. URL: <https://surl.li/hucvgn>

2. В Україні стартувала робота над Державною стратегією житлової політики. *Міністерство розвитку громад та територій України*. 2025. 10 червня. URL: <https://surl.li/pnuvac>

3. Грекул-Ковалик Т. А. Гармонія взаємодії: принцип рівності та конструктивного діалогу у процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб. *Рівність – основа прав людини* : збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу, 14 травня 2025 р., м. Чернівці / відп. за вип. Н. А. Гураленко, уклад. Н. А. Гураленко, О. Б. Бунчук, Т. А. Грекул-Ковалик. Чернівці, 2025. С. 32–38.

4. Грекул-Ковалик Т. А. Право на освіту: виклики для внутрішньо переміщених осіб. *Ерліхівський журнал*. 2024. № 8. С. 38–44.

5. Ісопенко І. Якість місцевої політики на рівні громад вимірюється не кількістю програм, а тим, наскільки вони реально змінюють життя людей. 2026. 15 квітня. URL: <https://www.facebook.com/reel/1499166421580993>

6. Ковальова К. Житлові ваучери для ВПО: Мінрозвитку розповіло, коли програма буде фінансуватися. *Молодий буковинець*. 2026. 28 січня. URL: <https://surl.li/bfvfzt>

7. Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2030 року : проєкт розпорядження КМУ від 2026 р. URL: <https://surl.li/cc/fmetck>

8. Про затвердження Регіональної програми компенсації частини процентної ставки за іпотечними кредитами окремих категорій громадян у Чернівецькій області на 2023–2025 роки : Розпорядження Чернівецької обласної державної (військової) адміністрації

від 23 серпня 2023 р. № 784-р. URL: <https://bukoda.gov.ua/storage/app/uploads/public/64f9ca6f0/64f9ca6f0fb12735757195.pdf>

9. Про основні засади житлової політики: Закон України від 13 січня 2026 р. № 4751-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4751-20#Text>

10. Рушак Н. На Буковині понад 350 людей подали заявки, щоб отримати житлові ваучери на 2 млн грн – хто має на це право. 2026. 30 березня. URL: <https://surl.li/abiwj>

11. У Чернівцях шукають нового підрядника для будівництва житла для вимушених переселенців. *Шпальта*. 2025. 5 грудня. URL: <https://surl.lu/cnnvot>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-9>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ НА ВИПАДОК СМЕРТІ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Долинська Марія Степанівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри господарсько-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Війна в Україні привела до загибелі як захисників та захисниць держави, так і цивільного населення; знищення майна, в першу чергу житла; значного збільшення кількості постраждалих та переселенців, зокрема незахищених верств населення (дітей, осіб похилого віку та осіб з інвалідністю внаслідок війни).

Одним із способів захисту цивільних прав громадян на випадок смерті є складення заповіту. Заповіт – це односторонній правочин, який повинен бути укладений у письмовій формі із зазначенням місця та часу його посвідчення, підписаний особисто заповідачем і посвідчений нотаріусом або іншими службовими особами, уповноваженими на це [1, с. 11].

Згідно частини другої статті 1247 Цивільного кодексу України 2003 року [2], заповіт має бути посвідчений нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами, визначеними у статтях 1251–1252 вказаного Кодексу. Стосовно теми дослідження вважаємо виокремити статтю 1248 «Посвідчення заповіту нотаріусом», статтю 1251